

HiT
KULTURY

STAROŚĆ

jako wyobrażenie kulturowe

STAROŚĆ

jako wyobrażenie kulturowe

pod redakcją
Anny Gomóły i Małgorzaty Rygielskiej

Seria Wydawnicza „Historia i Teoria Kultury”
Katowice 2013

Starość jako wyobrażenie kulturowe

pod redakcją Anny Gomóły i Małgorzaty Rygielskiej

monografia wieloautorska
ISBN 978-83-934011-2-3

Recenzent:

Mariusz Gołąb

SERIA WYDAWNICZA
Historia i Teoria
Kultury

www.hitkultura.pl

Redaktor serii: Jakub Dziewit • **Przewodnicząca Rady Naukowej Serii:**
Ewa Kosowska • **Współpraca redakcyjna:** Agata Koprowicz, Adam Pisarek

Redakcja językowa i korekta: Grażyna Wilk • **Projekt graficzny:**
Agnieszka Lesz • **Skład:** Tomasz Kielkowski • **Tłumaczenia na język
angielski:** Daniela Szczygiel-Szumielewicz, Grzegorz Wilczek

Wydawca:

grupakulturalna.pl
ul. Słowackiego 15/13
40-094 Katowice

Współpraca:

Publikacja dofinansowana przez Uniwersytet Śląski w Katowicach.

Za udostępnienie dokumentów dziękujemy:

Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie
oraz
Bibliotece Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu

Druk i oprawa: Booksfactory / www.booksfactory.pl

Okładki przygotowane przy współpracy z: Magdalena Tekieli Paper Love

Nakład: 200 egzemplarzy

Katowice 2013

spotykałem ich w kościele
w drodze do szkoły w sklepie
zaglądali do moich snów
ich życie
to kulawe pismo w księdze metryk

Andrzej Kuśnierczyk, *Z księgi metryk*

SPIS TREŚCI

<i>Od Redaktorek</i>	8	Zdzisława Mokranowska	174
<i>From Editors</i>	10	<i>Metafory starości. Czytając wiersze Julii Hartwig</i>	
Anna Gomóła	12	Katarzyna Zdanowicz-Cyganiak	196
<i>Starość: kategoria naukowa czy wyobrażenie kulturowe?</i>		<i>(Nie)widzialna – próba rekonstrukcji wizerunku starej kobiety</i>	
Daniela Szczygieł-Szumielewicz	33	Ewa Kosowska	209
<i>Starość w Biblii hebrajskiej</i>		<i>Pokolenie jako wspólnota wzorotwórcza</i>	
Ewa Kosowska	53	Anna Gomóła	217
<i>Dedal. Triumf (I)kara</i>		<i>Jak być starym? Instrukcja</i>	
Małgorzata Rygielska	66	Ewa Kosowska	241
<i>Vieux, mais encore vert – o starości w języku francuskim</i>		<i>Melancholia kresu</i>	
Magdalena Żylko-Groele	92	Abstracts	250
<i>„Każdy wiek ma swoje radości”, czyli co o starości i starzeniu się mówią wyrażenia i przysłowia niemieckie</i>		Noty afiliacyjne	257
<i>Dnie starości czyli jak i w czym stan owego wieku zdolny jest reszta życia sobie uprzyjemnić przez Ignacego Lubicz Czerwińskiego</i>	103	Indeks osób	260
Małgorzata Rygielska	124		
<i>O Dniach starości... – zapomnianym rękopisie polskiego etnografa</i>			
Ewa Kosowska	151		
<i>Przeciw starcowi</i>			

Starość jako temat zarówno opracowań naukowych, jak i pozanaukowych refleksji cieszy się od kilku dekad ogromną popularnością. Ma to niewątpliwie związek z faktem, iż w krajach zaawansowanych cywilizacyjnie w ubiegłym stuleciu wyraziście wzrosła przeciętna długość ludzkiego życia. Stąd też przekonanie, że starość to problem, z którym trzeba będzie się coraz intensywniej zmagać. Takie stanowisko zajmują zarówno demografowie, jak i socjologowie, lekarze, pedagodzy, psychologowie. Starość wydaje się być problemem medycznym, społecznym, ekonomicznym etc. Celowo piszemy „wydaje się być”, ponieważ nie jesteśmy przekonane, że problemem jest po prostu starość. Bo czym jest starość? Trudno odpowiedzieć na to pytanie – nie jest synonimem długowieczności, wiąże się z kondycją (słabszą niż w młodszym wieku), a także z pozycją w społeczności i zespołem ról. Być może jest starość tym wszystkim w różnych konfiguracjach.

Przedstawiciele odmiennych specjalności patrzą na starość z punktu widzenia ich dyscyplin – prowadzone przez nich dyskursy, mimo iż oparte na częściowo wspólnej terminologii, nie są zbieżne. Różni je to, co kryje się pod terminami – nie w pełni uświadomione kulturowe wyobrażenia. Nie chodzi nam tylko o społecznie konstruowane rozumienie starości¹, ale system wzajemnie nachodzących na siebie, czasem bardzo starych, a czasem zupełnie nowych obrazów, które znajdują swoje odzwierciedlenie w języku, ale także są przez język tworzone. W badaniach nad starością należy wziąć pod uwagę nie tylko leksykę, ale także związki frazeologiczne i powiedzenia, które dzięki petryfikacji i częstemu użyciu,

¹ Por. H. Jakubowska, *Spoleczne wytwarzanie starości: definicje, granice, konteksty*, w: *Patrząc na starość*, red. H. Jakubowska, A. Racinińska, L. Rogowski, Poznań 2009, s. 15–29.

wytworzyły *sieć wyobraźniową*². W tym obszarze ważne miejsce zajmuje paremiologia, która ujawnia przede wszystkim minione, ale i współczesne sposoby myślenia o rzeczywistości³. Materiał językowy sam w sobie jest nośnikiem znaczeń, ale jednocześnie budulcem form opisywania świata, zarówno tych właściwych poezji, skondensowanych i symbolicznych, jak i prozatorskich, zakładających szczegółowe opisy w obrębie długich narracji.

Wyobrażenia, w tym także wyobrażenia o starości, są również kształtowane przez różnego typu przedstawienia ikoniczne – mamy tu na myśli nie tylko sztukę przedstawiającą (malarstwo, rysunek, rzeźbę), fotografię, ale także uproszczone sposoby wizualnej prezentacji (diagramy, schematy etc.). Trzeba pamiętać, że zarówno materia językowa, jak i przedstawienia ikoniczne wchodzą w różnorakie relacje z wyobrazeniami mentalnymi: kreują je, podtrzymują i przekształcają, ale także same pozostają pod ich przemożnym wpływem.

I temu właśnie poświęcony jest ten tom. Zostały w nim zebrane artykuły, w których na wybranych przykładach zanalizowano, kryjący się za zasłoną słów, powiedzeń, opowieści i obrazów, drobny wycinek kulturowych wyobrażeń o starości.

Anna Gomóła
Małgorzata Rygielska

² Wyobrażenia kulturowe danej kultury lokalnej tworzą zwarty lub mniej zwarty system, który proponujemy nazwać *siatką wyobraźniową*. Koherencja systemu wyobrażeń uzależniona jest od poziomu integracji danej kultury. Systemy kulturowe poddane presji innych systemów przyjmują obce wyobrażenia, łącząc je z własnym systemem. Proces ten może prowadzić do dezintegracji systemu wyjściowego; por. np. R. Benedict, *Wzory kultury*, przeł. J. Prokopiuk, Warszawa 1966.

³ Na ten temat pisze Ewa Jędrzejko, *O potrzebie syntezy słowiańskiej etnoparemiologii. Uwagi i propozycje*, „Folia Philologica Macedono-Polonica”, t. 8 (2011), s. 357–370.

Old age as a subject of both scientific studies and non-scientific reflection has been enjoying enormous popularity for several decades now. This is undoubtedly related to the fact that life expectancy or average life span in the most advanced countries has clearly increased over the last century. Hence the conviction that old age is an issue that will need to be increasingly dealt with. This belief is shared by demographers, sociologists, doctors, teachers or psychologists. Accordingly, old age seems to be a medical, social, economic problem etc. We phrase it deliberately as “seems to be” since we are not convinced that the problem is simply old age. For what is old age? It is difficult to answer the question—it is not synonymous with longevity, it is associated with physical and mental fitness (weaker than in younger age), as well as with a position in a community and a set of roles. Perhaps old age represents all the characteristics above in a variety of configurations.

Representatives of different specialties look at the phenomenon of old age from the perspective of their disciplines. Therefore, their discourses, though partly based on common terminology, do not coincide. Different is what is hidden under the terms they employ, i.e. cultural imagery that are not fully realized. We do not only mean the socially constructed understanding of old age¹, but the system of mutually overlapping images which are sometimes very old, and sometimes entirely new, which are reflected in language, but also created by language. In studies on old age it is not only vocabulary but also collocations and proverbs that ought to

¹ Cf. H. Jakubowska, *Spoleczne wytwarzanie starości: definicje, granice, konteksty*, w: *Patrząc na starość* [The social construction of old age: definitions, borderlines, contexts in: Looking at old age], red. H. Jakubowska, A. Racinińska, Ł. Rogowski, Poznań 2009, s. 15–29.

be taken into account. Owing to their petrification and frequent use, they have created *imagery network*². In this area, it is paremiology that occupies an important position as it primarily reveals both past and modern ways of thinking about reality³. The language material itself conveys meaning. Yet, at the same time it provides building blocks for describing the world, both those poetry-specific, that is, condensed and symbolic, and those prose-like and intended for detailed descriptions throughout long narratives.

Images, including those regarding old age, are also shaped by various types of iconic representations. Not only do we mean the art of representations (painting, drawing, and sculpture), photography, but also simplified ways of visual presentation (graphs, diagrams, etc.). It must be borne in mind that both the language material and iconic representations interact in a diverse manner with mental images: they create, sustain and transform them, but also they are themselves overwhelmingly influenced by them.

This is what this volume is dedicated to. It is a collection of papers, where on the selected examples a little slice of cultural images about old age hidden behind a veil of words, proverbs, stories and pictures has been analyzed.

Anna Gomóła
Małgorzata Rygielska

² Cultural images of a particular local culture constitute a more or less compact system, which we suggest calling an *imagery network*. The coherence of the system of images depends on the level of the integration of a particular culture. Cultural systems subjected to the pressure of other systems adopt foreign images, combining them with their own system. This process can lead to the disintegration of the source system, cf. R. Benedict, *Patterns of Culture*, Boston, New York 1934.

³ Ewa Jędrzejko writes on this subject in, *O potrzebie syntezy słowiańskiej etnoparemiologii. Uwagi i propozycje*, „Folia Philologica Macedono-Polonica”, t. 8 (2011), s. 357.

ABSTRACTS

Anna Gomóła, *Old age: scientific category or cultural idea?*

The aim of this article is to show that the category of “old age” is currently used as an academic category in social science, although it is extremely imprecise and is of a rather pre-scientific category nature. Pre-scientific categories do not need to be defined strictly and precisely, it is sufficient for them to invoke some specific meanings. On the other hand, scientific categories must be exact and precise. The phenomenon called *old age* is not homogenous, but it is rather a set of concurrent features such as: the number of years of one’s life, one’s health condition, professional status, and role played in the society. These features – only in common belief – form a strictly related complex. Solutions proposed by scholars representing diverse disciplines and specialties (e.g. biology, medicine, psychology, sociology, demography) do not allow for a more precise meaning. Despite this, the pre-scientific category of “old age” is still used as a strictly scientific term.

Daniela Szczygiel-Szumielewicz, *Old Age in Hebrew Bible*

The author reconstructs the image of old age in the Hebrew Bible. She shows the ambiguity of biblical records and refers to different interpretations of phrases and expressions related to ageing. She argues that determination of the exact time when a person becomes old is very difficult, since the division of human life stages is not precise in the Hebrew Bible. However, she attempts to show in what circumstances men and women were considered as aged, and tries to enumerate the characteristics attributed to old age and longevity which was believed to be a gift from God. The author also points out that according to biblical descriptions, old age is associated with wisdom and life experience, and the elderly deserve respect, since they are obliged to play important roles in the society, acting as judges, scholars, sages and leaders.

Ewa Kosowska, *Daedalus. Triumph and Punishment*

The author considers the reason for resilience of the myth, and reconstructs cultural contexts for its various interpretations. Since the 19th century, we have observed ambivalence of the Icarus symbolism. The wings have become synonymous with power, zeal, strain, enthusiasm and bursts of passion typical for youth. The sole theme of flight, of conquering the skies and defying nature, transforms into a metaphor of romantic attitude, where death is not a failure, if it can contribute to a victory of ideas. The myth conveys also another, important message. It puts in contrast the pictures of youth and old age, and at the same time shows that these are not universal, but prone to changes in the course of history, and dependent upon a combination of numerous and diverse cultural conditions. Why have we forgotten about Daedalus, a famous inventor, and should we not claim him back? The very essence of myth is complementarity of alternative attitudes, and in this case also an attempt to understand youth and old age, as well as the opportunities and threats associated with them, as told by successive interpretations of this narrative.

Małgorzata Rygielska, *Vieux, mais encore vert – About Old Age in the French Language*

The author investigates the usage methods and contexts of lexemes related to old age, in old and modern French. Instead of a chronological review, available from numerous lexical sources, she proposes a problem approach. In French (as in many other European languages), the problem of human ageing is not only presented in phases or stages (life stages, 7-year periods, etc.). Human ageing is described similarly to the ageing of trees, where words signifying decay and the stooping towards the ground, are used metaphorically. The relation of old and young can be attributed not only to people, but also to material objects, epochs or even the world. Positive or negative characteristics of elements of this juxtaposition which

have not always been considered as opposing each other depend on numerous historical and cultural conditions and are subject to changes in time.

Magdalena Żylko-Groele, „Jedes Alter hat seine Freuden“ oder was sagen die deutschen Sprichwörter und Redensarten über Alter und Altern

Der Text ist ein Versuch die Frage zu beantworten: was sagen die zeitgenössischen deutschen Sprichwörter über das (hohe) Alter? Die Autorin zeigt Beispiele für die Vielseitigkeit der Bedeutungen deutscher Wörter über das Alter. Der Ausgangspunkt dafür ist die Etymologie des Wortes *alt* und seine Verwandtschaft mit dem lateinischen *alere*. Die Autorin stützt sich auf deutschsprachige Arbeiten, in denen die Altersbilder und ihre Veränderungen in der europäischen Kultur seit dem XVI Jahrhundert vorgestellt werden. Durch die Veränderungen der Altersbilder verändert sich auch der Gebrauch alter Sprichwörter und Redensarten: manche werden vergessen und neue kommen in den sprachlichen Umlauf. Die Autorin berücksichtigt auch die Ergebnisse soziologischer Untersuchungen zu der Betrachtung alter Menschen am Ende des XX Jahrhunderts. Der historische Überblick zeigt, daß das Thema Alter und Altern sowohl in der Kultur als auch in der Sprache und im Leben ständig aktuell ist.

Małgorzata Rygielska, *About the Dnie starości... [Days of Old Age]* – A Forgotten Manuscript by a Polish Ethnographer

This article is dedicated to a forgotten manuscript by Polish ethnographer and writer, Ignacy Lubicz Czerwiński. The author shows the likely sources of inspiration of the writer, whose manuscript contains references to then current discoveries in the field of medicine, philosophical works, and texts concerning local history and demography. *Dnie starości* [The Days

of Old Age] provide guidance for both the young and the old. The former are clearly of a didactic value, while the latter aim to make the last period of life “pleasant”. The manuscript can also be seen as one of the resources facilitating reconstruction of the history of Polish culture at the turn of the 18th and the 19th centuries.

Ewa Kosowska, *Against Old Man*

The author analyses a nineteenth-century concept of youth and old age, shown in poems by Adam Mickiewicz: *Do Joachima Lelewela...* (Tribute to Joachim Lelewel...), *Oda do młodości* (Ode to Youth). The author takes into consideration the complicated political situation of the country and Mickiewicz’s life, as well as the reactions of the Philomaths to the poem by their young colleague, in light of artistic expression conventions at the turn of the 19th century. Arguably, the criticism of the *Oda do młodości* had much deeper roots than the dictates of classicistic poetics. It also stemmed from established beliefs, according to which the old values had to be protected, and – in a broader context – from the situation of Polish culture against the culture of Europe, whose ideas regarding the glorification of novelty and youth, for a long time present also in philosophical reflections, were introduced by Mickiewicz into his work.

Zdzisława Mokranowska, *Metaphors of Old Age. Reading poems by Julia Hartwig*

The author reconstructs the approach to old age and to the elderly on the basis of Julia Hartwig’s works, comparing her writings with texts by Czesław Miłosz, who saw in the modern – and more precisely, the twentieth-century poetry – mainly the expression of difficult, bitter and painful human experience. Hartwig shows the loneliness of old people in the shadow of imminent death which fills them with fear. The poetess

calls for openness towards fellow human beings and for taking a more empathic and compassionate attitude towards older people. She argues that individual experiences and feelings brought by old age have another, more universal dimension. Old age (more than any other) brings to light the nature of our relations with people, and teaches us to value family ties. Old age teaches us to understand the mystery of life – this message was already known to ancient philosophers. The author of this article, analysing poetic images of old age and of old people, also describes different methods of coping with ageing which is understood as yet another stage of life.

Katarzyna Zdanowicz-Cyganiak, *(In)visible – an attempt at re-constructing the image of an old woman*

The author of the article is analysing the image of an old woman in the works of two Polish poets: Anna Świrszczyńska (1909–1984) and Genowefa Jakubowska-Fiałkowska (born 1946). The matter which bothers her most is to what extent the two poets separate themselves from the dominating stereotypical approach to an old woman, which is usually identified with man's approach, and if they are able to look at themselves without the category of an old woman's utility (as for example a minder of grandchildren, etc.) and keep this look long enough to understand what (or whom) they are actually experiencing. There is also a reference to Tadeusz Różewicz' poem *A tale of old women* and a novel *The Reader* by Bernhard Schlink. Thanks to those texts the author is pointing out a characteristic for the old age experience mechanism of „overlapping” of the two images: the young one which is embedded in the mind of the person who is looking and the old one which is being recorded in the present.

Ewa Kosowska, *Generation as a Pattern-Setting Unity*

The Author refers to a concept by Margaret Mead, who, in *Culture and Commitment. A Study of the Generation Gap* (1970), has distinguished three models of culture: the postfigurative, the cofigurative, and the prefigurative. These models present three types of intergenerational distance, i.e. relationships which bind grandparents and parents with their children. At the turn of '60s and '70s, Margaret Mead claimed that this was the time when the prefigurative era started. Since four decades have passed, it is worth to see if her predictions were correct. In this text, the Author asks vital questions: Towards which model of culture are we heading now? What is today's meaning of generational unity in the Euro-American civilisation? What is the role of old people in Polish, European and American culture? How are the relationships of the old and the young shaped, and what do they depend on? On what basis can we attempt to predict the nature of future changes?

Anna Gomółka, *How to be old? Instructions*

The article describes the picture of old age presented in Tove Jansson's *Moominvalley in November*. The writer, sketching the character of Grandpa-Grumble, refers to a certain model of social situation faced by old people. This model is not universal, but the Europeans will find some of its elements familiar.

The story is not, however, only meant to give a diagnosis – Jansson shows that adverse conditions may be an impulse for action, if one realizes that it is always possible to change his or her life. Grandpa-Grumble takes the risk and, although he fails to achieve his dreams, his life becomes more purposeful and responsible. He casts away the things which trapped him – unnecessary objects and superficial relations; in new circumstances, he has disappointments, but also feels satisfaction. Jansson's book tells us that we always have the right to disagree with the current state of affairs

and that our strength lies in this potential disagreement. This is the most vital instruction which shows to us how to be old.

Ewa Kosowska, *Melancholy of Old Age*

The author points to the current need for the development of new patterns of familiarisation with old age and death, while facing not only the problems related with old age, but also with those mechanisms which lead to a gradual lengthening of human life, without the essential care for its quality. At the same time, she asks vital questions: what happens, if we still cannot use the enormous potential of old people, if we do not learn to consider old age as an existential and cultural value, and if we do not find a place for it in our modern civilisation? Then, the idea of human dignity and building of intergenerational bonds will only be an empty slogan.

NOTY AFILIACYJNE

Anna Gomóła – ur. w 1969, doktor habilitowany, adiunkt w Zakładzie Teorii i Historii Kultury Uniwersytetu Śląskiego, filolog i kulturoznawca. Autorka i redaktorka kilku książek oraz ponad sześćdziesięciu artykułów. Opublikowała m.in. monografie: *Saga rodu Borejów. Kulturowe konteksty Jeżycjady* (2004), *Jan Michał Witort – wprowadzenie do antropologii pokolenia „ludzi naukowych”* (2011); redagowała tom *Konstanty Ildelfons Galczyński – znany i nieznan*. *Szkice i rozprawy* (2005), współredagowała: *Między Bambolandią i Jeżycjadą. Małgorzaty Musierowicz makro- i mikro-kosmos* (2003), *Antropologia kultury – antropologia literatury. Na tropach koligacji* (2007), *Wiedza o kulturze w szkole* (2007), *Wstyd w kulturze 2* (2008), *Bezpieczny świat wielu kultur i narodów. Przewodnik dla nauczycieli* (2011).

Ewa Kosowska – ur. w 1951, profesor zwyczajny, doktor habilitowany, kierownik Zakładu Teorii i Historii Kultury Uniwersytetu Śląskiego, filolog i kulturoznawca. Autorka i redaktorka kilkunastu książek oraz ponad stu artykułów. Opublikowała m.in. monografie: *Legenda. Kanon i transformacje* (1985), *Postać literacka jako tekst kultury* (1990), *Negocjacje i kompromisy. Antropologia polskości Henryka Sienkiewicza* (2002), *Antropologia literatury. Teksty, konteksty, interpretacje* (2003), *Stąd do Teksasu* (2006); redagowała i współredagowała m.in.: *Antropologia kultury – antropologia literatury* (2005), *Antropologia kultury – antropologia literatury. Na tropach koligacji* (2007), *Wstyd w kulturze* (1998), *Wstyd w kulturze 2* (2008). Członek Komitetu Nauk o Kulturze PAN i prezes Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Kulturoznawczego.

Zdzisława Mokranowska – ur. w 1951, doktor habilitowany, profesor UJK, kierownik Zakładu Teorii Literatury Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, Filia w Piotrkowie Trybunalskim. Przez wiele lat pracowała

w Zakładzie Teorii Literatury Uniwersytetu Śląskiego. Zajmuje się historią i teorią literatury. Autorka kilkudziesięciu rozpraw i artykułów poświęconych ewolucji form prozatorskich i poezji dwudziestego wieku. Opublikowała monografie: *W świecie prozy Henryka Sienkiewicza* (2002); *Prozy poetów kręgu „Skamandra” wobec tradycji elitarnych i popularnych form kultury* (2003); *Młodość i starość. Studia o twórczości Jarosława Iwaszkiewicza* (2009); *Fakty – Historie – Metafory* (2013). Jest redaktorem tomu prac zbiorowych: *Henryk Sienkiewicz. Polak i Europejczyk* (2004) i współredaktorem „Studiów Sienkiewiczowskich” wydawanych przez Towarzystwo im. Henryka Sienkiewicza. Zarząd Główny w Lublinie.

Małgorzata Rygielska – ur. w 1978 r., doktor, adiunkt w Zakładzie Teorii i Historii Kultury Uniwersytetu Śląskiego, filolog i kulturoznawca. Autorka książek: *Dwa guziki. Norwid i ewolucjonizm* (2011), *Przyboś czyta Norwida* (2012) oraz kilkunastu artykułów, współredaktorka tomu *Ciało, granice, kanon: studia* (2008). Członek Zarządu katowickiego oddziału Polskiego Towarzystwa Kulturoznawczego.

Daniela Szczygieł-Szumielewicz – ur. w 1985 r., tłumacz przysięgły języka angielskiego, członek nadzwyczajny Polskiego Towarzystwa Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych PT TEPIS.

Katarzyna Zdanowicz-Cyganiak – ur. w 1979 r., doktor, adiunkt w Zakładzie Dziennikarstwa Ekonomicznego i Nowych Mediów na Uniwersytecie Ekonomicznym w Katowicach, współpracownik Zakładu Teorii i Historii Kultury UŚ. Autorka książek: *Kto się boi Marii K.? Sztuka i wykluczenie* (2004) oraz *Obce. Reaktywacja – szkice* (2013).

Magdalena Żylko-Groele, doktor, adiunkt w Zakładzie Angielskiego Języka Biznesu Uniwersytetu Śląskiego, germanistka i muzykolog. Autorka projektu dydaktycznego „Nauczanie języka niemieckiego z elementami historii kultury i muzyki krajów niemieckojęzycznych”. Praca doktorska na temat języka współczesnych krytyk muzycznych, szczególnie językowych środków wartościowania dzieł muzycznych. Badania naukowe i publikacje z zakresu środków językowych w tekstach muzykologicznych okresu III Rzeszy.

NOTKA O AUTORZE PREZENTOWANEGO RĘKOPISU

Ignacy Czerwiński herbu Lubicz, ur. w 1769 r., zm. w 1834 r., prawnik, etnograf, historyk. Autor m.in. *Okolicy Za-dniestrskiej między Stryem i Łomnicą czyli Opisu Ziemi dawnych kłesk, lub odmian tej Okolicy; tudzież, iaki iest lud prosty dla religii? i dla Pana swego? Zgoła, iaki ón iest? w całym sposobie życia swego, lub w swych Zabobonach albo zwyczajach* (Lwów 1812), *Rysu dziejów kultury i oświecenia narodu polskiego od wieku X do końca wieku XVII* (Przemyśl 1816) oraz licznych artykułów w „Pamiętniku Lwowskim”.

INDEKS OSÓB

Abramowska Janina 181, 189, 194
 Agricola Erhard 93, 101
 Ajayi Joel A.A. 37, 50
 Aleksander III Macedoński, zwanym Aleksandrem Wielkim, król Macedonii 57
 Ancoli-Israel Sonia 49, 50
 Anusiewicz Janusz 23, 30, 66, 89
 Appel Włodzimierz 76
 Arystoteles (Aristoteles) 57, 72, 75, 89, 155, 163
 Auerbach Julie Jaslow 36, 50
 Augustyn, św. 20

 Bachofen Johann Jakob 58, 65
 Baldung Hans 20, 92
 Balzac Honoriusz (fr. Honoré de Balzac) 92
 Banasiak Bogdan 155, 163
 Bańko Mirosław 26, 32
 Barthes Roland 28, 30
 Bąkowska Eligia 158, 163
 Beauvoir Simone de 196, 197, 201, 203, 207, 208
 Bednarczyk Andrzej 126, 149
 Benedict Ruth 9, 11, 209, 216
 Benveniste Émile 88, 89
 Bernard Charles de 87
 Bertills Yvonne 220, 221, 239
 Beyer Annelies 97, 100
 Beyer Horst 97, 100
 Białoszewski Miron 184
 Biały Beata 32, 226, 240
 Bieńczyk Marek 181, 194
 Blumenbach Wenzel Karl Wolfgang 128, 148
 Błędowski Piotr 20, 31
 Błońska Wanda 18, 30
 Boas Franz 209, 210
 Boileau-Despréaux Nicolas 72
 Bois Jean-Pierre 85, 126, 149
 Bona Sforza d'Aragona, królowa Polski 244
 Bordeaux Jean de 73
 Borkowska Stefania zob. Ciesielska-Borkowska Stefania
 Borysławski Krzysztof 16, 28, 31
 Boryś Wiesław 25, 32
 Botterweck G[erhard] Johannes 37, 51
 Brereton Georgine Elizabeth 74
 Briks Piotr 36, 51
 Brodzka Alina 181, 194
 Bruant Aristide 83
 Brückner Aleksander 25, 32
 Bruegel Pieter (starszy) 59, 60, 63, 64
 Buchowski Michał 20
 Buczyńska-Garewicz Hanna 182, 194

Buffon Georges Louis Leclerc de 127, 129
 Burgundzka Małgorzata 73

 Chateaubriand François-René de 76
 Chaunu Pierre 158, 163
 Chądzyńska Zofia 237, 239
 Chłapowska Teresa 217, 239
 Chodźko Aleksander 154
 Chrzanowska Agnieszka 14, 30
 Chwalewik Witold 223, 239
 Cierniakowa Zofia 76, 89, 126, 141, 149
 Ciesielska-Borkowska Stefania 78, 91
 Cohn-Sherbok Dan 51
 Coquillart Guillaume 73
 Cortazar Julio 232, 238, 239
 Cynceron (Cicero Marcus Tullius) 76, 89, 113, 123, 126, 141, 145, 146, 149, 183, 194
 Cylkow Izaak 43, 49, 51
 Czeczot Jan 153, 154
 Czerwiński Ignacy Lubicz 106, 124-150
 Czerwiński Marcin 226, 240
 Czyżak Agnieszka 189, 194

 Danielewicz Jerzy 76, 90
 Daszykowska Jadwiga 28
 Dąbrowska Anna 23, 30, 66, 89
 Dąbrówka Andrzej 26, 32
 Dąmbska Izydora 219, 240
 Deimier Pierre de 73
 Demokryt 110
 Derrida Jacques 155, 163
 Descartes René (Kartezjusz) 126, 136, 137, 149
 Deschamps Eustache 73, 74
 Dmochowski Franciszek Ksawery 80, 89
 Dobrzyński Jerzy 83, 90
 Döpp Heinz-Martin 36
 Draaisma Douwe 21, 30
 Drosdowski Günther 93, 100
 Dziadek Adam 87, 90, 188, 195
 Dziegielewska Małgorzata 20, 31

 Eliade Mircea 225, 226, 230, 240
 Estienne Henri 72

 Ferrier Janet Mackay 74
 Fiehler Reinhard 94, 100
 Fijałkowska Genowefa zob. Jakubowska-Fijałkowska Genowefa
 Filip II Macedoński, król Macedonii 57
 Fleischer Michael 66, 89
 Fleuret Fernand 73
 Flis Jan 51
 Fontański Henryk 18, 31
 Fortunati Vita 197, 208
 Foucault Michel 161, 163
 France Anatole 76

- Frazer James George 219, 220, 240
 Freeman Michael J. 73
 Fromm Erich 233, 234, 240
 Frosztega Bogusława 78, 91
 Fudel-Osipowa S. 14
- Gall Franz Joseph 129-131, 134
 Garewicz Hanna zob. Buczyńska-Garewicz Hanna
 Garstka Teri A. 96
 Geller Ewa 26, 32
 Gennep Arnold van 20, 32, 226, 227, 240
 Glosowicz Monika 197, 208
 Goffman Erving 199
 Gökenjan Gerd 95, 100
 Golewska Małgorzata 196, 208
 Gomóła Anna 82, 89, 125, 149, 223, 240
 Gomulicki Juliusz W. 62, 65
 Gordon Ewa 35, 51
 Görner Herbert 101
 Gould Stephen Jay 21, 30
 Górnicz Mariusz 18
 Górski Konrad 152, 163
 Graves Robert 58, 59, 65
 Green David 51
 Greer Germaine 196, 208
 Gronowska Anna 69, 89
 Grossowa Hanna zob. Szumańska-Grossowa Hanna
 Grzywacz Zbylut 21
- Hadrian (Publiusz Eliusz Hadrian), cesarz rzymski 121
 Hartwig Julia 174-194
 Hazelzet Korine 21
 Hegel Georg Wilhelm Friedrich 162
 Heidegger Martin 182
 Hemingway Ernest 92
 Herbert Zbigniew 192
 Herder Johann Gottfried 66
 Herod Wielki, król Judei 77
 Hilton James 223, 239
 Hoepffner Ernst 74
 Holden Anthony J. 74
 Holówka Jacek 147, 149, 209, 216
 Holówka Teresa 19, 32
 Homer 29, 55, 79-81, 89
 Horacy (Quintus Horatius Flaccus) 72
 Huguet Edmond 72
 Humboldt Wilhelm von 66
 Hunczowski Nepomuk Johann 131
- Ihnatowicz Ireneusz 135, 149
 Iwaskiewicz Jarosław 192, 193
 Izydor z Sewilli, św. 20
- Jacobi Jolande 191, 194
 Jakubowska Honorata 8, 10
 Jakubowska-Fijałkowska Genowefa 198, 202-205, 207, 208

- Jannet Pierre M. 75
 Jansson Tove 217-240
 Japola Józef 156, 163
 Jasińska-Kania Aleksandra 210, 216, 222, 240
 Jaworska Barbara zob. Szatur-Jaworska Barbara
 Jaworski Eugeniusz 135, 142, 149
 Jehuda ben Tema 34
 Jeżewska Kazimiera 80, 89
 Joanna d'Arc, św. 73
 Jose bar Jehuda 42
 Juliusz Cezar (Gaius Iulius Caesar, Gajusz Juliusz Cezar), cesarz rzymski 115
 Jung Carl Gustav 53, 190, 191, 194
 Jusewicz-Kalter Ewa 21, 30
- Kaligula (Gaius Iulius Caesar Germanicus, Gaius Iulius Caesar Augustus Germanicus), cesarz rzymski 212
 Kalter Ewa zob. Jusewicz-Kalter Ewa
 Kania Aleksandra zob. Jasińska-Kania Aleksandra
 Kania Ireneusz 223, 239
 Kartezjusz zob. Descartes René
 Kasprzyk Leszek 22, 31
 Kędzierzawska Dorota 92
 Kęszycka Helena 161, 163
 Kiciński Bruno 59, 65
- Kirkwood Tom (Thomas L.B.) 13, 14, 28, 30
 Klimas Waclaw 183, 194
 Klimt Gustav 21
 Klinghoffer David 46, 51
 Kochanowski Jan 60, 65
 Kochman Stanisław 13, 31
 Kopaliński Władysław 68, 79, 89, 100
 Kopec Zbigniew 189, 194
 Korczak Janusz 213
 Kornacka Małgorzata 18, 19
 Kornatowski Wiktor 145, 149
 Korotkich Krzysztof 218, 240
 Kosowska Ewa 29, 75, 135, 142, 149
 Kostkiewiczowa Teresa 137, 149
 Kot Jan 61, 65
 Kowaleczko-Szumowska Monika 14, 30
 Krahelska Halina 22, 31
 Krauze Antoni 92
 Krawczuk Aleksander 65
 Krókowski Jerzy 59, 65
 Król Marcin - 240
 Krüger Carolin 94-96, 100
 Krynski Magnus J. 224, 239
 Krzeczkowski Henryk 58, 65, 219, 240
 Kufner Rut 101
 Kurkiewicz Juliusz 186
 Kwiatkowska Barbara 16, 28, 31

- La Mettrie Julien Offray de 126, 149
 La Monnoye Bernard de 75
 Lafitau Joseph François 145
 Lao Tse (Lao Tzū) 239, 240
 Laumonier Paul 73
 Le Goff Jacques 68-72, 88-90
 Lebenstein Jan 192
 Legeżyńska Anna 181, 189, 194
 Lelewel Joachim 151, 152, 156, 163
 Lem Stanisław 178, 194
 Leonardo da Vinci 60
 Leśniak Kazimierz 145, 149
 Leśniewska Maria 197, 207
 Levertov Denise 202, 207
 Lévi-Strauss Claude 53, 65, 240
 Linton Ralph 22, 210, 216, 240
 Lisiecka Slawa 34, 51
 Lisle Leconte de 81, 89
 Littré Émile 87, 88, 90
 Lukian z Samosaty 57
 Lukszyn Jerzy 18, 32

 Łanowski Jerzy 80, 89
 Ławski Jarosław 218, 240
 Łypacewicz Stanisław 191, 194

 Machault Guillaume de 74
 Maćkiewicz Jolanta 12, 13, 23, 31
 Maguire Robert A. 224, 239
 Malebranche Nicolas de 72
 Malewski Franciszek 153, 154
- Marczewska Katarzyna 20, 31, 85, 89, 126, 146, 149
 Matuszewski Krzysztof 155, 163
 Mauss Marcel 219, 240
 Mead Margaret 147, 149, 209-211, 215, 216
 Mejbaum Waclaw 186, 194
 Mickiewicz Adam 76, 151-156, 158, 160, 162, 163, 241
 Miedwiediew Źores Aleksandrowicz 28
 Mikrut Izabela 204, 208
 Miłosz Oskar Vladislas Lubicz de (Oskaras Milašius) 76
 Miłosz Czesław 92, 174, 175, 178, 184, 192, 195, 199, 202, 207, 208
 Minois Georges 20, 31, 146, 149
 Modzelewski Karol 69, 90
 Molencki Rafał 18, 31
 Molier (fr. Molière), właśc. Jean Baptiste Poquelin 92
 Moniuszko Stanisław 92
 Murray Augustus Taber 81
 Mycielska Gabriela 197, 207

 Napoleon I Bonaparte, cesarz Francuzów, król Włoch 212
 Nawarecki Aleksander 87, 90, 188, 195
 Nietzsche Friedrich 186
 Niewiara Aleksandra 24, 25, 87, 90

- Norwid Cyprian Kamil 62, 65
 Ochab Martyna 127, 150
 Olszewski Franciszek 23, 31
 Ong Walter 156, 163
 Onysymow Agna 29, 31, 79, 90
 Ostański Piotr 37-39, 51
 Otwinowska Barbara 137, 149
 Owidiusz (Publius Ovidius Naso) 57, 59, 64, 65, 72

 Paris Gaston 67, 89
 Paturot Jérôme 77
 Pauzianasz 57
 Pawelec Andrzej 22, 30
 Pecaric Sacha 35, 51
 Pelc Jerzy 61, 65
 Perceau Louis 73
 Picoche Jacqueline 87, 90
 Pieńkoś Elżbieta 78, 91
 Pigoń Stanisław 152
 Pike Kenneth Lee 28, 31
 Pindarus 186
 Pitagoras 20, 22
 Platon 15, 55, 72, 145, 155
 Podbielski Henryk 75, 89, 155, 163
 Podlasek-Ziegler Maria 204, 208
 Pomian Krzysztof 53, 65, 219, 240
 Posern-Zieliński Aleksander 124, 149
 Prokopiuk Jerzy 9, 209, 216
- Przybylski Ryszard 177, 180, 188, 195
 Ptaszyńska-Sadowska Elżbieta 34, 51

 Raciniewska Alicja 8, 10
 Raynaud Gaston 73
 Reber Arthur S. 218, 240
 Reszke Robert 58, 65
 Retzer Joseph F. von 130
 Reveillé-Parise Joseph-Henri 22, 23, 31
 Reybaud Louis Marie Roch 77
 Rigaud Lucien 83
 Ringgren Helmer 37, 51
 Robert Paul 87, 90
 Rodak Paweł 69, 89
 Rogowski Łukasz 8, 10
 Rollin Charles 137
 Romaniuk Kazimierz 37
 Ronsard Pierre de 72
 Rosset Edward 14, 15, 31
 Rothschild James de 74
 Rousseau Jean Jacques 161
 Różewicz Tadeusz 175, 198, 205, 206, 221, 222
 Rudniański Stefan 126, 149
 Rybicka Zofia 34, 51
 Ryszka Franciszek 240

 Sacks Oliver 30
 Sadowska Elżbieta zob.

- Ptaszyńska-Sadowska Elżbieta
 Saint-Palaye Jean Baptiste de La
 Curne 71, 72
 Sapir Edward 66
 Schein Jeffrey L. 36, 50
 Schiller Friedrich 153
 Schiller Judith S. 36, 50
 Schipper Jeremy 49, 51
 Schlink Bernhard 198, 204, 207,
 208
 Schoeps Julius Hans 34, 51
 Sévigné Marie de Rabutin-
 Chantal 111, 140
 Shaner Jaye L. 96
 Sigogne Beauxoncles Charles
 Timoléon de 73
 Silvers Robert B. 22, 30
 Similius Servius Sulpiciusz 121
 Sinko Tadeusz 80, 89
 Skrzypek Marian 145, 150
 Skwarczyńska Stefania 73, 90
 Sławek Tadeusz 188, 190
 Snell Bruno 29, 31, 79, 81, 90
 Sobolczyk Piotr 198, 208
 Sokrates 155
 Solon 75, 76
 Spencer Herbert 22, 31
 Stabryła Stanisław 183, 194
 Staszczak Zofia 20, 32
 Stawowy Renata 208
 Storey Christopher 67
 Strabon 57
 Strahm Sharon 96
 Stryjczyk Joanna 69, 89
 Styszyńska Zofia 196, 208
 Swoboda Tomasz 127, 150
 Szacki Jerzy 240
 Szatur-Jaworska Barbara 15-17,
 19, 20, 31
 Szczerbicka-Ślęk Ludwika 60, 65
 Szuch-Wyszomirska Irena 217,
 239
 Szumańska-Grossowa Hanna 69,
 90, 157, 163
 Szumowska Monika zob.
 Kowaleczko-Szumowska
 Monika
 Szumowski Władysław 130, 150
 Szymański Mikołaj 76, 89, 126,
 141, 149
 Szymborska Wisława 175, 225,
 239
 Szymczak Mieczysław 26, 32
 Szymonowicz Szymon 60, 61, 63
 Ślęk Ludwika zob. Szczerbicka-
 Ślęk Ludwika
 Śniadecki Jędrzej 130, 131, 150
 Świerczyńska Dobrosława 93, 101
 Świerczyński Andrzej 93, 101
 Świrszczyńska Anna 198-200,
 202, 204, 207, 208
 Tatarkiewicz Anna 226, 240
 Tazbir Janusz 142, 150
 Terlecka Małgorzata 123, 150

- Termińska Kamilla 18, 27, 31
 Toqueville Alexis de 157, 163
 Trajan (Marcus Ulpius Trajanus),
 cesarz rzymski 121
 Trembecki Stanisław 61, 65
 Turowicz Jerzy 192
 Urbańczyk Stanisław 26, 32
 Urfé Honoré d' 74
 Vaganay Hugues 74
 Vega Garcilaso de la 146
 Villon François 73-75, 90
 Vovelle Michel 127, 129, 150
 Wace Robert 74
 Wergiliusz (Publius Vergilius
 Maro) 79
 Węgrzyniakowa Anna 200, 208
 Whorf Benjamin Lee 19, 32, 66
 Wilk Grażyna 83
 Wojciechowska Wanda 136, 149
 Wolińska Olga 18, 31
 Wolter (Voltaire), właśc. François-
 Marie Arouet 244
 Wyszomirska Irena zob. Szuch-
 Wyszomirska Irena
 Zan Tomasz 153, 154
 Zaręba Leon 78, 91
 Zawadzki Jarosław 239, 240
 Zgorzelski Czesław 152-154, 156,
 163
 Ziegler Maria zob. Podlasek-
 Ziegler Maria
 Ziemilska Olga 234, 240
 Ziemilski Andrzej 234, 240
 Zmorzanka Anna 25, 32
 Żeleński Tadeusz (Boy) 73, 90
 Indeks opracowały:
 Agata Koprowicz, Grażyna Wilk

HiT
KULTURY

Książka *Starość jako wyobrażenie kulturowe* jest przemyślaną pod względem tematycznym, metodologicznym i kompozycyjnym propozycją omówienia szeroko pojętego znaczenia problematyki starości.

dr hab. Mariusz Gołąb, fragment recenzji

9 788393 401123

Uniwersytet Śląski w Katowicach / grupakulturalna.pl

ISBN 978-83-934011-2-3